

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Paldanius, Hilikka

Title: Selostuksesta tulkintoihin : aineistojen esittäminen lukiolaisten historian esseissä

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittaja & Kotikielen Seura, 2019

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Paldanius, H. (2019). Selostuksesta tulkintoihin : aineistojen esittäminen lukiolaisten historian esseissä. *Virittäjä*, 123(3), 347-372. <https://doi.org/10.23982/vir.70430>

HILKKA PALDANIUS

1 Johdanto

Tässä artikkelissa tarkastelen historian tekstitaitoja lukiolaisten kirjoittamien aineistopohjaisten esseiden avulla.¹ Lähestyn tekstejä ja tekstitaitoja sosiokulttuurisesta näkökulmasta, jonka mukaisesti erilaisten tiedonmuodostustapojen ajatellaan vaikuttavan tekstien piirteisiin sekä tekstin tuottamisen ja vastaanottamisen tapoihin. Voidaankin puhua tiedonalakohtaisista tekstitaidoista (*disciplinary literacies*), joilla tarkoitetaan muun muassa sitä, että oppiaineiden sisältöjen, kielen sekä kirjoittamisen ja lukemisen opiskelua ei nähdä toisistaan erillisinä asioina (esim. Moje, Stockdill, Kim & Kim 2011; Luukka 2013; Sulkunen & Luukka 2014). Historian tiedonalan ytimessä on lähteiden parissa työskenteleminen: menneisyyden tapahtumista tuotetaan tietoa tulkitsemalla eri aikakausina erilaisia tarkoitusperiä varten tuotettuja lähteitä. Historiallisen tiedon tulkinnallinen luonne on opetuksen lähtökohtana myös lukiossa (LOPS 2015: 73). Historian sisältöjä ei siis tulisi opiskella irrallaan historialliseen ajatteluun kuuluvista taidoista, joihin sisältyvät muun muassa lähteiden tulkitseminen ja niiden pohjalta kirjoittaminen (Rantala & Ahonen 2015; Veijola 2016a).

Monissa lukion oppiaineissa kirjoitetaan aineistojen pohjalta. Historian opetuksessa aineistojen kanssa työskenneltäessä erityisen keskeistä on muun muassa lähteen taustoittaminen (*sourcing*) ja kontekstualisointi (*contextualization*) eli lähteen historiallisen kontekstin sekä lähteen tuottajan ja vastaanottajan huomioiminen (Nokes 2013: 72). Historian tekstitaidoissa korostuu siten se, miten aineistoja tulkitaan, miten niihin suhtaudutaan ja millaista tietoa aineistojen avulla muodostetaan, kun taas esimerkiksi äidinkielen ja kirjallisuuden tehtävissä saattaa korostua lähteen kielellisten piirteiden analysointi (Berg 2011). Historiassa keskeistä on myös aiheeseen liittyvän historiatiedon ja asioiden välisten syy-seuraussuhteiden ilmaiseminen (ks. esim. Seixas & Morton 2013; Rantala & Ahonen 2015).

1. Artikkelini on osa väitöskirjatyötä, joka liittyy Suomen Akatemian rahoittamaan hankkeeseen *Engaging in disciplinary thinking: historical literacy practices in Finnish upper secondary schools*. Tutkimustani on rahoittanut Koneen Säätiö. Rahoittajan lisäksi kiitän Virittäjän arvioijia saamistani arvokkaista kommentteista.

Tässä artikkelissa tarkastelen sellaisia historian esseitä, joiden tehtävänanto edellyttää vastauksen perustelemista tehtävänantoon liittyvien historiallisten dokumenttien avulla. Artikkelissa kysyn, 1) miten esseissä esitetään dokumenttien sisältöä ja 2) miten dokumenttia selostavat esitykset ja tulkitsevammat esitykset eroavat toisistaan. Lähtökohtani on, että dokumenttien hyödyntämisen tavat ovat tekstilajisidonnaisia ja mahdollisesti myös tiedonalakohtaisia. Tutkimus lisääkin tietoa siitä, millaista aineistopohjainen kirjoittaminen on yhden opiskeluissa keskeisen tekstilajin sekä erityisesti historian oppiaineen ja tiedonalan kannalta. Dokumenttien esittäminen esseissä on historiallisten aineistojen rekontekstualisointia eli tuomista uuteen tekstitilanteeseen (ks. Linell 1998; Mäntynen & Shore 2014). Esseissä on siis eksplisiittisesti näkyvissä vuoropuhelu kirjoittajan äänen ja muiden äänten välillä. Tutkimus asettuu näin osaksi tekstin dialogisuuden tutkimusta, jossa tarkastellaan kirjoittajan oman äänen esittämistä ja suhtautumisen rakentumista. Peilaankin havaintojani aineistojen esittämistavoista Riitta Juvosen (2011, 2014a, 2014b) tutkimuksiin, joissa hän on tarkastellut dialogisuuden hallintaa äidinkielen ja kirjallisuuden essekokeessa, sekä Maarit Bergin (2011) tutkimukseen, joka käsittelee referointia samassa kokeessa. Berg (mas. 343) korostaa, että aineistotekstien esittämisen tavat ovat tärkeä osa tekstilajin ja oppiaineen diskurssin hallintaa.

Suomalaisten lukiolaisten aineistopohjaista kirjoittamista on tarkasteltu myös historian pedagogiikkaan liittyvissä tutkimuksissa sisällönanalyttisestä näkökulmasta. Tutkimuksissa on havaittu muun muassa, että opiskelijoilla on hankaluuksia tunnistaa lähteiden tuottajien intentioita (Rantala & van den Berg 2013) ja hyödyntää historiallista kontekstietoa aineistojen tulkinnessa (Veijola 2016b; Rantala & Veijola 2016). Lähteitä luetaan ennemminkin informaatiota tarjoavina tietolähteinä kuin historiallisina todistusaineistoina, evidenssinä (Rantala & Veijola 2018). Näissä tutkimuksissa ei ole kuitenkaan analysoitu kielellisestä näkökulmasta, millaisina erilaiset aineistojen hyödyntämistavat näyttäytyvät historian tekstitaitojen kannalta. Selostavien ja tulkitsevien esitystapojen vertailu valottaa siten sitä, millaista aineistopohjainen kirjoittaminen on juuri historian oppiaineessa.

Tutkimukseni keskeinen käsite on projektio (*projection*), jonka avulla rajaan analyysiyksikön. Projektio mahdollistaa selostavien ja tulkitsevampien esitysten erottamisen toisistaan, sillä projektion avulla voidaan osoittaa esitetyn asian tietolähde ja sitä, miten kirjoittaja suhtautuu tietoon (ks. Shore 2005; Halliday 2014: 508). Käsite kumpuaa tutkimukseni teoreettisesta ja menetelmällisestä viitekehuksesta eli systeemis-funktionaalista kieliteoriasta (Halliday 1973, 1978, 2014) ja suhtautumisen teoriasta (*appraisal theory*) (Martin & White 2005). Tässä artikkelissa tarkastelen projektioita, jotka viittaavat aineistona oleviin dokumentteihin. Opiskelun kieltä (*language of schooling*) laajasti systeemis-funktionaalisen kieliteorian näkökulmasta tarkastellut Mary J. Schleppegrell (2006: 137) esittää, että projektio on yksi keskeinen kielellinen resurssi ekspositoristen tekstien laatimisessa. Sanomisen ja ajattelun projisoimisen avulla opiskelija voi tuoda tekstiinsä näkemysä toisista lähteistä, tukea omaa argumenttiaan ja näin rakentaa esseen ja aineistopohjaisen tekstilajin kannalta keskeistä dialogisuutta (ks. myös Juvonen 2011).

Tutkimusaineistonani on lukiolaisten esseitä, jotka on kirjoitettu osana historian kurssikoetta syksyllä 2015. Esseitä on kahden eri opettajan ryhmistä yhteensä 52. Esseiden tehtävänanto kuuluu seuraavasti:

Mitä dokumenttien perusteella voi päätellä kylmän sodan aloittajasta? Perustelee kantasi ja viittaa dokumentteihin, joihin tukeudut. Kirjoita pohtiva esseevastaus (n. 250–500 sanaa), jossa on selkeä kappalejako sekä aloitus- ja lopetuskappaleet. Muista määritellä ja ajoittaa keskeiset käsitteet.

Esseiden tehtävänanto on laadittu kurssilla toteutettua interventiotutkimusta varten sellaiseksi, että se edellyttää useamman historiallisen dokumentin analysointia ja tulkintaa. Interventiossa opiskelijoille on myös kerrottu historiatiedon luonteesta ja opetettu lähteiden tulkitsemisen taitoja. (Ks. Veijola 2016b.) Tehtävänantoon liittyy neljä historiallista dokumenttia kylmän sodan alkua ajoilta: katkelma Churchillin Rautaesirippu-puheesta, brittiläinen pilapiirros Stalinista ja Trumanista, salaiseksi luokiteltu sähkösanoma brittiläiseltä kenraalilta Yhdysvaltain presidentille sekä Pravda-lehdessä ilmestynyt katkelma Stalinin puheesta (ks. verkkoliitettä). Huomionarvoista on se, että dokumenteissa ei puhuta suoraan kylmästä sodasta tai sen aloittajasta, vaan ne sisältävät dokumenttien tuottajien reaktioita historian tapahtumia kohtaan. Dokumentteista ei siis sellaisenaan löydy vastausta tehtävänannon kysymykseen. Dokumentteista kolme on kirjoitettuja tekstejä, ja pilapiirros on aineiston ainut multimodaalinen dokumentti. Dokumenteissa on saatetekstit, joissa kerrotaan dokumentin tuottaja ja tuottamisajankohta kuitenkin tulkitsematta näiden seikkojen merkitystä vastauksen muodostamisen kannalta. (Ks. verkkoliitettä.)

Etenen artikkelissa seuraavasti: Luku 2 esittelee tutkimuksen teoreettisen ja metodologisen viitekehyksen. Tuossa luvussa kuvaan myös analyysiyksikön ja tarkasteluni kohteena olevien projektoiden muodostaman jatkumon. Luvut 3 ja 4 ovat analyysilukuja, joissa liikun jatkumolla selostavista esityksistä kohti enemmän tulkintaa sisältäviä esityksiä. Lopuksi luvussa 5 kokoan analyysissä tekemiäni havaintoja ja suhteutan niitä historian tekstitaitoihin.

2 Suhtautuminen tekstin kehiksenä

Tutkimukseni teoreettisena ja metodologisena viitekehyksenä on systeemifunktionaalinen kieliteoria (jatkossa SF-teoria; Halliday 1973, 1978, 2014), jossa tekstin tilannekontekstin muuttujia tarkastellaan kolmen metafunktion (interpersoonainen, ideationaalinen ja tekstuaalinen) avulla (Halliday 1978: 45–46). Tutkimuskysymykseni aineistojen esittämisestä tekstissä liittyvät ensisijaisesti interpersoonaiseen metafunktion, joka kuvaa tekstiin rakentuvia vuorovaikutussuhteita kirjoittajan ja lukijan sekä tekstin ja muiden tekstien välillä (mp.). Käytän analyysissäni myös ideationaalisen eli maailmaa kuvaavan metafunktion käsitettä tarkastellessani sitä, millaisista aiheista dokumentteja projisoivissa esityksissä puhutaan. SF-teorian mukaisesti puhun prosesseista, joilla tarkoitetaan lauseen predikaattia ja erilaisia lausetyyppejä; esimerkiksi *verbaalinen prosessi* tarkoittaa verbaalista toimintaa (*Churchill sanoo*) ja *mentaalinen prosessi* mielen sisäistä toimintaa (*ajattelisin*) (ks. Halliday 2014: 213–214). Prosessien muita osia ovat toimija (*actor*; esim. *Churchill sanoo dokumentissa*) ja tilan ja paikan ilmaukset eli olosuhteet (*circumstances*; esim. *Churchill sanoo dokumentissa*) (mts. 220).

Tutkimukseni analyysiyksikön rajauksessa keskeinen teoreettinen käsite, projektio, on peräisin SF-teoriasta. Projektion tarkoitus on toisen tekstin tai ajattelun projisoimista eli ikään kuin heijastamista osaksi tekstiä. Projektio voi osoittaa tekstin lähteeksi myös kirjoittajan oman ajattelun. (Halliday 2014: 253, 508; suomeksi Shore 2005.) Projektio on lähellä referoinnin käsitettä, sillä molemmat kuvaavat sellaisia kielellisiä esityksiä, joiden ilmoitetaan perustuvan toiseen tekstiin tai ajatteluun (mp.; ks. myös Kuiri 1984; ISK 2004 § 1457). Rajaon tarkasteluni sellaisiin projektioihin, joissa esityksen lähteeksi osoitetaan tehtävänannon aineistona oleva dokumentti, ja kuvaan eroja, joita on selostavien ja tulkintaa sisältävien esitysten välillä.

Projektion kuten referoinninkin muotoa tarkasteltaessa esitys voidaan jakaa osiin. Esimerkiksi projektiossa *Stalin ajatteli, että Yhdysvalloissa oli neuvostovastaisuutta* väite siitä, että Yhdysvalloissa oli neuvostovastaisuutta, projisoidaan Stalinin ajatteluna. Projektiossa on siis projisoiva osa (*Stalin ajatteli*) ja projisoitu osa (*että Yhdysvalloissa oli neuvostovastaisuutta*)² (ks. Halliday 2014: 508–509; Shore 2005: 55). Projisoiva prosessi on tyypillisesti verbaalinen (esim. *kertoa*) tai mentaalinen (esim. *luulla*), ja se voi sijaita projektion alussa, keskellä tai lopussa. Projisoivan prosessin valinta vaikuttaa myös siihen, miten tekstiin rakentuva kirjoittaja suhtautuu esittämäänsä asiaan (Martin & White 2005: 111). Projisoiva osa ei aina ole prosessi, vaan se voi olla projisoidun tekstin osa: esimerkiksi *x:n mukaan* -konstruktio ja *mielestäni*-ilmaus voivat muodostaa projisoivan osan (mp.; ks. myös ISK 2004 §1458).

Projektio ja referointi voidaan nähdä synonyymisinä tai toisistaan eroavina riippuen siitä, mitä käsitteiden määrittelyssä kulloinkin painotetaan. Halliday (2014: 508) erottaa projektion perinteisistä (englannin kielen) referoinnin kuvauksista siinä, että projektiossa huomioidaan myös ajattelun esittäminen. Ajattelun referointia onkin pidetty referoinnin kannalta vaikeasti määriteltävänä myös suomen kielen tutkimuksissa (ks. Berg 2011: 322). Toisaalta fennistiikassa myös ajattelun referoiminen voidaan laskea mukaan referointiin (esim. Kuiri 1984: 45–48; Haakana 2005; ISK 2004 § 1457). Shore (2005: 51–53) painottaa Hallidayhin nojaten projektion kattavan kaikki sellaiset esitykset, jotka konstruoidaan ihmisen tietoisuuden tuloksiksi. Esitys on siis projektio, jos se on kehystetty toiseen tekstiin, ajatteluun tai sanottuun viittaavalla projisoivalla osalla riippumatta siitä, mikä on projisoidun osan propositionaalinen sisältö (mas. 51). Berg (2011) on omassa tutkimuksessaan määritellyt, ettei referointia ole se, jos pohjatekstiin nojaava esitys etääntyy liikaa pohjatekstistä.³

Käytän projektion käsitettä referoinnin sijaan teoreettisesta ja tutkimusperinteestä kumpuavasta syystä, mutta peilaan analyysissä tekemiäni havaintoja myös referoinnista tehtyyn tutkimukseen. Sekä projektion että referoinnin kuvauksissa huomiota on kiinnitetty osien muotoiluun: referoivan verbin valintaan (ks. ISK 2004 § 1476) sekä siihen, kuinka tarkasti muualla tapahtuneesta kielellisestä viestimisestä kerrotaan eli toistetaanko sanottua suoraan vai epäsuoremmin eli muunnellusti (Leech &

2. Vrt. johtoilmaus/johtolause ja referaattiossa (ISK 2004 § 1459).

3. Berg (2011: 325) toteaa Ison suomen kieliopin referoinnin määritelmään (ks. ISK 2004 § 1457) nojaten, että yli puolet hänen tarkastelemistaan *x:n mielestä* -konstruktioista ”kehystää jotain [referointiin verrattuna] pidemmälle menevää, kokelaan tulkintaa aineistotekstin kirjoittajan tavoitteista ja mielipiteistä”.

Short 1981: 318–319; Kuiri 1984: 23–25). Myös Halliday (2014: 509) huomauttaa projektion kuvauksessaan, että projisoivan ja projisoidun osan syntaktisten suhteiden erilaiset muodot ovat lähellä perinteisten referoinnin kuvausten suoraa ja epäsuoraa esitystä. Pohjatekstiä voidaan siis toistaa sanataarkasti tai omin sanoin, ja molemmissa tapauksissa voi olla vaihtelua sen mukaan, toistetaanko sisältö kokonaan vai osittain. Tekstissä voidaan myös kertoa vain valikoidusti joistain sisällön puolista tai ainoastaan mainita, että viestimistä on tapahtunut sanomatta mitään tekstin sisällöstä. (Ks. Kuiri 1984: 23–25.) Kirjallisuudessa on myös käyty keskustelua siitä, mikä on suoran ja epäsuoran esityksen ero (ks. esim. Shore 2005: 64; Berg 2011: 320–322).

Raja pohjatekstiä toistavan ja muuntelevan esityksen välillä ei ole selvä, ja siten erilaisissa projektion ja referoinnin kuvauksissa on päädytty kuvaamaan jatkumoa, jonka toisessa päässä ovat tiukemmin lähtötekstin esitystä toistavat ja toisessa päässä löyhemmin lähtötekstiin perustuvat esitykset. Mitä kauemmas pohjatekstin muotoilusta siirrytään, sitä enemmän esitys sisältää kirjoittajan ääntä. (Leech & Short 1981: 324; Kuiri 1984: 24; Kalliokoski 2005a: 17–18; projektioista Shore 2005.) Tällainen jatkumojattelu on myös oman analyysini lähtökohtana, kun tarkastelen, millaiset dokumentin esittämisen tavat ovat dokumentteja selostavia ja millaisissa on mukana tulkintaa.

Projektion ja referoinnin luokittelujen eroja tarkastellut Shore (2005: 61–62) katsoo, että käsitteiden määritelmässä ei ole kovin tarkkaan kuvattu projisoivan ja projisoidun osan syntaktisia suhteita. Hän päätyy esittämään McGregoriin (1994: 77–78) nojaten, että projektio asettaa tekstille tulkintakehyksen.⁴ SF-teoriaan pohjautuvassa suhtautumisen teoriassa (ks. Martin & White 2005) projektio esitetäänkin ilmiönä, jonka avulla kirjoittaja voi eksplikoida suhtautumistaan tietoon ja representoida esityksensä perustuvan toiseen tekstiin tai ajatteluun (mts. 36, 105; myös Shore 2005: 62). Suhtautumisen teoria perustuu bahtinilaiseen dialogiseen tekstikäsitteeseen, jossa kaiken sanotun nähdään aina olevan vuorovaikutuksessa lukijaan ja suhteessa aiemmin sanottuun (Bahtin 1986). Suhtautumisen teorian lähtökohtien mukaisesti kaikkea esseissä esitettävää voidaan siis pitää jollain tavalla aiemmin sanottuun perustuvana ja kirjoittajan asenteita ilmaisevana. Esitykset kuitenkin vaihtelevat sen mukaan, kuinka eksplisiittisesti sanotun lähde ja kirjoittajan suhtautuminen niissä ilmaistaan. Myös aikaisemmassa opiskelijoiden tekstien tutkimuksessa on hyödynnetty projektion käsitettä tekstiin rakentuvan suhtautumisen tarkastelussa (esim. Coffin 2006; Schleppegrell 2006).

Suhtautumisen teoriassa on kolme pääkategoriaa: sitoutuminen (*engagement*), asennoituminen (*attitude*) ja asteittaisuus (*graduation*) (Martin & White 2005: 35; suomeksi ks. Juvonen 2007; Mikkonen 2010). Erityisesti sitoutumisen systeemi liittyy projektion käsitteeseen, sillä se keskittyy siihen, mikä tekstissä esitetään tiedon lähteeksi, onko tekstissä tietolähdettä laisinkaan ja kuinka varmana tai epävarmana tieto esitetään (Martin & White 2005: 97–102). Suhtautumisen teoriassa keskeisenä huomion kohteena on myös se, kenen suhtautumisesta puhutaan ja mihin suhtautuminen kohdistuu (mts. 77); analyysissäni tämä tarkoittaa sen tarkastelua, esittäkö

4. Myös Juvonen (2014b: 27) hyödyntää kehystämisen käsitettä tarkastellessaan dialogisuuden hallintaa ylioppilaineissa.

projektio ensisijaisesti kirjoittajan vai historiallisen toimijan suhtautumista esitettyihin tapahtumiin.

Hyödynnän analyysissäni myös suhtautumisen teorian kahta muuta kategoriaa luokitelllessani sitä, mitkä projektion ilmaukset ovat peräisin pohjatekstistä ja mitkä ilmaisevat kirjoittajan tekemää tulkintaa. Asennoitumisen systeemi kattaa ilmaukset, joiden avulla tekstissä arvotetaan asioita (esim. *lähde on luotettava*), sekä erilaiset tunteiden ilmaukset (esim. *Yhdysvaltoja pelotti*). Asteittaisuuden systeemi on sitoutumisen ja asennoitumisen systeemien kanssa sisäkkäinen ja huomioi suhtautumisen ilmausten vahvuuden (esim. *lähde on melko luotettava*). (Martin & White 2005: 35.)

Sitoutumisen ilmauksista voidaan vielä tarkastella sitä, laajentavatko vai supistavatko ne tekstin dialogista tilaa eli jätetäänkö tekstissä aktiivisesti tilaa muille näkökulmille vai rajoitetaanko muita näkemyksiä (Martin & White 2005: 102–104). Dialogisen tilan laajentaminen ja supistaminen ovat siten oleellinen osa esseiden tekstilajin rakentumista. Kun tekstissä projisoiva osa viittaa toiseen lähteeseen, kyse on lainaamisesta (*attribution*; mts. 111). Lähdemaininnoista dialogista tilaa laajentavia ovat neutraalit lähdemaininnat (*acknowledge*) ja etäännyttävät lähdemaininnat (*distance*). Ensimmäisessä esityksen kehys ei indikoi sitä, miten tekstin kirjoittajaääni suhtautuu lainattuun tekstiin (esim. *Dokumentissa kerrotaan*). Jälkimmäisessä kirjoittaja ei ole lainatun ajatuksen kanssa samanmielinen tai ainakin jättää tilaa sille, että muitakin vaihtoehtoja näkemykselle on olemassa (esim. *Stalin väittää*). Dialogista tilaa laajentaa myös esimerkiksi se, jos tekstissä osoitetaan harkintaa esitettyä väitettä kohtaan (esim. *mahdollisesti, ehkä*) tai lainataan muita lähteitä. (Mts. 112–114.) Dialogista tilaa taas supistaa esimerkiksi kannattaminen, jolloin esityksen kehyksessä osoitetaan samanmielisyyttä lainattavan lähteen kanssa (esim. *dokumentti osoittaa*; mts. 126; ks. myös Coffin 2006: 155). Kirjoittajan suhtautumisen ilmaukset vaikuttavat myös siihen, millainen lukija tekstiin rakentuu. Esimerkiksi kannattamisen ilmaukset rakentavat lukijaa, jota pyritään vakuuttamaan asian oikeellisuudesta, kun taas neutraalit lähdemaininnat konstruoivat tekstiin kirjoittajan kanssa samanmielistä lukijaa. (Ks. Martin & White 2005: 95.)

Suhtautumisen teorian näkökulmasta kaikki esitykset ilmentävät jollain tapaa kirjoittajan suhtautumista puheena olevaan asiaan (Martin & White 2005: 92), vaikka yksittäisessä projektiossa ääni olisikin kokonaan dokumentilla tai esityksessä ei olisi minkäänlaisia ilmipantuja suhtautumisen ilmauksia. Näennäisesti neutraali esitys tulkitaan usein siten, että kirjoittaja ei kyseenalaista esityksen sanomaa vaan ottaa sen annettuna. Tutkimuskysymykseni kannalta voidaan ajatella, että neutraali esitys selostaa pohjatekstiä. Yksittäinen projektio ei kuitenkaan kerro tekstin kokonaisuuteen rakentuvan kirjoittajaäänien lopullista suhtautumista asiaan ja lähteisiin, vaan se selviää vain kokonaista tekstiä tarkastelemalla (mts. 112). Esseiden kokonaisuudesta irrotettujen projektioiden tarkastelussa päämääräni ei siis ole analysoida kokonaiseen esseeseen rakentuvaa suhtautumista vaan kuvata dokumentin esittämisen tapoja ja sitä, millaiset kielelliset esitykset ovat toisia tulkitsevampia.

Aikaisemman tutkimukseni perusteella kaikissa tarkastelemissani esseissä esitetään dokumenttien sisältöä tai ainakin viitataan jollain tavalla dokumentteihin (ks. Paldanius 2017: 234). Tässä tutkimuksessa tarkastelemani projektiot asettuvat osaksi monenlaisia tekstin jaksoja, joissa esimerkiksi eritellään dokumentteja ja perustellaan

tehtävänantoon annettavaa vastausta (mp.). Berg (2011) on tarkastellut referoinnin evidentoivaa tehtävää aineistopohjaisissa kirjoitelmissa, ja tehtävänannon edellytyksen mukaisesti myös omassa aineistossani projektioilla on kokonaisissa esseissä päätelmiä perusteleva tehtävä. Tässä tutkimuksessa en kuitenkaan analysoi esseeseen rakentuvaa argumentaatiota tai retorisia suhteita.

Analyysiyksikkönäni ovat projektiot, joiden projisoiva osa viittaa dokumenttiin. Tarkastelen myös projisoivan osan muodostaman kehyksen ulottuvuutta sekä rajanvetoa dokumentin ja kirjoittajan äänellä esitettävien projektioiden välillä. Seuraavat aineistostani poimitut esimerkit havainnollistavat projektioiden muodostamaa jatku-moa selostavista esityksistä kohti enemmän tulkintaa sisältäviä esityksiä. Ne pohjautuvat samaan dokumenttiin, Churchillin Rautaesirippu-puheeseen (ks. verkkoliitettä). Esimerkeissä a ja c näytän myös hieman enemmän kontekstia, joka paljastaa, että projek-tio on osa dokumenttia erittelevää jaksoa ja kietoutuu dokumentin perusteella esi-tettäviin päätelmiin.

- a) Venäjää pidetään arvaamattomana ja jopa vihamielisenä. Kuten Winston S. Churchill rautaesirippu-puheessaan ensimmäisessä dokumentissa toteaa, että ”Kukaan ei tiedä mitä Neuvosto-Venäjä ja sen kommunistinen inter-nationaali aikovat tehdä lähitulevaisuudessa ja missä ovat rajat, jos niitä edes on, niiden ekspansiolle ja käännytystyölle.”
- b) Winston S. Churchillin puheessa 1946 hän ottaa esille epävarmuuden Neuvostoliiton suunnitelmista lähitulevaisuudessa.
- c) Winston Churchill piti kuuluisan Rautaesirippu-puheensa maaliskuussa 1946. Puheessa hän kuvaa Neuvostoliiton toimia negatiiviseen sävyyn. Pu-heesta saa kuvan, että Neuvostoliitto on syyllinen kaikkeen pahaan.

Esimerkin a ensimmäinen virke muodostuu passiivissa olevasta mentaalisestä prosessista (*pidetään*), joka projisoi kontekstin perusteella lännen näkemystä Venäjästä. Analyysissäni en keskity tällaisiin projektioihin, joiden avulla kuvataan aikalais-suhtautumista, vaikka kuten esimerkki a osoittaa, projektiot kytkeytyvät kyllä seuraavaan, dokumenttia projisoivaan esitykseen. Tarkastelussa on sen sijaan mukana esimerkin toisen virkkeen esittämä projektiot, jossa projisoitu osa on suora sitaatti aineistona ole-vasta dokumentista. Projisoivassa osassa on verbaalinen prosessi (*toteaa*). Esimerkissä b esitetään saman dokumentin sisältö parafraasina, joka on esimerkkiin a verrattuna muotoilultaan kauempana pohjatekstistä. Esimerkki c alkaa Churchillin puheen kon-tekstualisoinnilla ja jatkuu kahdella keskenään erilaisella projektioilla: Projisoiva osa *hän kuvaa* on neutraali, ja projisoitu osa keskittyy kuvaamaan puheen sisällön sijaan pohjatekstin sävyä. Esimerkin c viimeisessä virkkeessä projisoiva osa (*saa kuvan*) viit-taa dokumentin vastaanottoon ja esittää jonkinlaisen päätelmän.

Aloitan analyysini esityksistä, jotka selvästi selostavat dokumentin sisältöä ja siir-ryn kohti esityksiä, joissa on mukana enemmän kirjoittajan ääntä ja tulkintaa doku-menteista. Luvun 4 lopussa näytän myös sellaisia esimerkkejä, jotka ovat jatkumon

toisessa päässä. Niissä esitys edelleen pohjautuu dokumenttiin, mutta se on kehystetty jonkinlaiseksi dokumentin perusteella tehdyksi päätelmäksi.

3 Dokumentin sisällön esittäminen

Tässä luvussa tarkastelen kielellisiä keinoja, joilla esseissä esitetään dokumentin sisältöä. Analysoin ensin esityksiä, joissa selostetaan dokumenttia sitä juurikaan muuntelematta (3.1), ja etenen kohti esityksiä, joissa on nähtävissä piirteitä tulkinnasta (3.2). Pohdin myös, kuinka pitkälle projisoivan osan tekstille asettama kehys ulottuu ja millaisin keinoin esseissä esitetään aineistona olevaa pilapiirrosdokumenttia.

3.1 Selostavat esitykset

Projektioiden vertaaminen pohjatekstiin on keskeistä sen määrittelyssä, kuinka selostavia tai tulkitsevia esitykset ovat. Referoinnin tutkimuksessa pohjatekstin sisältöä lähimpänä olevana voidaan pitää suoraa esitystä, joka toistaa pohjatekstiä sanasta sanaan tai lähes sanasta sanaan, tai hieman pohjatekstiä muuntelevaa epäsuoraa esitystä (ks. Kuiru 1984: 24; Leech & Short 1981: 320). Aineistoni selostavissa esityksissä dokumenttia esitetään vain hieman muunneltuna, esimerkiksi lyhennettynä sekä yksittäisiä sananvalintoja ja sanajärjestystä vaihdellen.⁵ Epäsuoran esityksen yhtenä tunto-merkkinä on se, että kirjoittaja ei toista referoimaansa tekstiä sanasta sanaan vaan esittää siitä omia tulkintojaan (esim. Leech & Short 1981: 318). Selostavissa esityksissä on eroja siinä, kuinka tiukasti ne pysyttelevät pohjatekstin muotoilussa ja sisällössä. Toisaalta myös aineistona olevan tekstin sanasanainen toistaminen esittää kirjoittajan tulkintaa siinä mielessä, että pohjatekstistä valitaan esitettäväksi juuri tietyt osat. Olen kursivoivoinut esimerkeistä projisoivat prosessit ja rakenteet sekä lihavoivoinut ne kielen-ainekset, jotka toistavat sanasta sanaan tai lähes sanasta sanaan (esim. vain sijamuotoa tai sanajärjestystä muunnellen) dokumentin tekstiä.

Selostavien esitysten kielellisinä piirteinä voi sitoutumisen systeemin näkökulmasta pitää sitä, että niissä projisoiva osa antaa äänen dokumentille tai dokumentin tuottajalle neutraalin lähdemaininnan (Martin & White 2005: 112) avulla ja projisoitu osa pysyttelee lähellä dokumentin sisältöä:

- (1) Churchill *kertoo* myös, miten Puola oli saatu tekemään **laittomia toimia** Saksassa ja kuinka **kommunistiset puolueet** olivat **itäisessä Euroopassa nostettu etuoikeutettuun valta-asemaan**.

Esimerkin 1 projisoiva osa (*Churchill kertoo*) kehystää asian Churchillin sanomaksi. Projisoitu osa taas toistaa tiivistetysti mutta osin lähes sanasta sanaan Churchillin

5. Aineistossani on jonkin verran sellaisia esityksiä, joissa on sekaisin suoran ja epäsuoran esityksen piirteitä: esimerkiksi projisoitu osa voi alkaa epäsuoralle esitykselle tyypillisesti *että*-sanalla ja jatkaa lainausmerkein erotetulla suoralla sitaatilla (vrt. Berg 2011: 321).

Rautaesirippupuheen sisältöä (ks. verkkoliitettä). Dokumenttia selvästi selostavissa esityksissä projisoiva osa muodostuu usein sävyltään neutraaleista verbaalisista prosesseista, joista yleinen on esimerkiksi 1 esiintyvä *kertoa*⁶. Saman dokumentin sisältöä projisoidaan esseissä myös prosessien *sanoa, todeta, selittää* ja *esittää* avulla sekä *x:n mukaan* -rakenteella. Toimijana taas on usein dokumentin tuottaja tai dokumentissa esiintyvä henkilö. Esimerkissä 1 huomio kiinnittyy myös projisoitujen osien *kuinka-* ja *miten-*lauseisiin, jollaisia Juvosen (2014a) aineistossa esiintyy usein pohjatekstin referoimisessa. Hän nimittää niitä havaintoluennaksi (mas. 90), ja niiden voi myös omassa aineistossani katsoa indikoivan dokumentin sisältöä selostavaa esitystä. Aineistoni epäsuorissa esityksissä pohjatekstistä jätetään usein toistamatta erilaisia asteittaisuu- den ilmauksia tai muuta luonnehtivaa leksikkoo: Churchillin puheessa sanotaan *huomattavia ja laittomia toimia*, esimerkissä 1 vain *laittomia toimia*. Dokumentin ideationaalinen sisältö siis säilyy, joskin se on esitetty valikoidusti.

Selostavissa esityksissä toistuvat myös *x:n mukaan* -rakenteet, joissa *x* voi olla dokumentin tuottaja tai seuraavan esimerkin kaltaisesti dokumenttitekstiin viittaava sana:

- (2) Yhdysvaltain presidentti olisi halunnut *tekstin mukaan*, että Stalin olisi käynyt vierailulla Yhdysvalloissa, mutta Stalin oli vedonnut *lääkäriin kieltäneen häneltä matkustelun*.

Dokumentissa kenraali Smith raportoi Stalinin sanomisista seuraavasti: ”Viitatessaan Presidentin esittämään kutsuun vierailulla Yhdysvalloissa, hän totesi toivovansa voivansa vastata myöntävästi. Hän kuitenkin totesi: ”Ikä vaatii veronsa. Lääkäri kieltävät minulta ma[t]kustamisen [- -]” Smithin sähkösanoman projisointi on esseissä kiinnostavaa, sillä dokumentti ja siten usein myös sen rekontekstualisoinnit sisältävät monikerroksisia projektioita. Dokumentissa esitetään toisen käden tietona eri tahojen tuntemuksia ja sanomisia, eli kyse on siis projektion projektioista (ks. Shore 2005: 53). Esimerkissä 2 selostetaan dokumentin sisältöä sitä tiivistäen: *Yhdysvaltain presidentti olisi halunnut* esittää parafrasina sen, että presidentti on dokumentin mukaan esittänyt vierailukutsun. Dokumentissa esiintyvä Stalinin ajatuksia esittelevä suora sitaatti puolestaan toistetaan osittain sanasta sanaan epäsuoran esityksen avulla. Esseissä dokumentin tulkintana voidaan joissain tapauksissa pitää sitä, että kirjoittaja esittää historiallisten toimijoiden tuntemuksia, mutta jos dokumentin ideationaalinen sisältö muodostuu Smithin sähkösanoman tapaan erilaisten tuntemusten ja sanomisten projisoinnista, esitys näyttyy esimerkkinä 2 kaltaisesta lähinnä dokumenttia selostavana parafrasina.

Seuraava esimerkki niin ikään selostaa Smithin sähkösanomaa:

- (3) *Stalinin mielestä* puhe oli epäystävällinen ja tarpeeton hyökkäys itseään ja Neuvostoliittoa kohtaan. *Hänen mielestään* se osoitti Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa neuvostovastaisuutta.

6. *Kertoa* ilmaisee hieman myös sanomisen tapaa; kaikkein neutraaleimpana kommunikaatioverbinä pidetään *sanoa*-verbiä (ISK 2004 § 1476).

Esimerkissä 3 projisoidaan dokumentin sisältöä *Stalinin mielestä* -rakenteen avulla. Äkkiseltään voisi tulkita, että esimerkin ensimmäinen virke selostaa dokumenttia ja toisen virkkeen *hänen mielestään* -rakenteella alkava projektio elaboroisi ja jollain tapaa tulkitisi tätä selostusta. Kuitenkin – kuten esimerkissä 2 – myös tässä esimerkissä esityksen selostavuus selviää vertaamalla esimerkin projisoituja osia dokumenttiin. Esimerkin molemmissa projektioissa esitetyt asennoitumisen ilmaukset (ks. Martin & White 2005: 52) on poimittu lähes sanatarkasti pohjatekstistä (ks. verkkoliitettä). Kyse ei siis kummassakaan ole kirjoittajan tekemistä tulkinnoista vaan sen selostamisesta, mitä dokumentissa sanotaan.

Esimerkkien 2–3 kaltaisia *x:n mukaan* ja *x:n mielestä* -projektioita voi pitää siinä mielessä etäännyttävänä lähdemainintoina, että ne korostavat esityksen perustuvan yhteen tekstiin tai yhden henkilön näkemykseen (ks. Martin & White 2005: 113). Esityksen tulkitsemista etäännyttäväksi lähdemaininnaksi ja dialogista tilaa laajentavaksi vahvistaisi se, jos samassa esseessä eksplisiittisesti esitettäisiin toisenlaisia näkemyksiä kirjoittajan tai muiden historian toimijoiden äänellä. Koska näin ei tehdä, esimerkkien 2–3 projektiot voi tulkita myös neutraaleiksi lähdemaininnoiksi.

Kuten esimerkissä 1, myös esimerkissä 3 epäsuora esitys jättää toistamatta pohjatekstin asteittaisuuden arviot: esimerkissä projisoidaan Smithin sähkösanomaa, jossa puhutaan *selkeän neuvostovastaisesta suuntauksesta*, esimerkissä 3 vain *neuvostovastaisuudesta*. Osittainen toisto on epäsuoran esityksen yleinen ominaisuus, sillä siinä muualta lainattu upotetaan osaksi toisen tekstiilanteen kerrontaa ja sen deiktisiä vaatimuksia (ks. esim. Leech & Short 1981: 319). Toisaalta yksi selitys osittaiselle toistolle löytyy ainakin joidenkin esimerkkien kohdalla koulu- ja koekontekstista, jossa sanasta sanaan toistaminen voidaan kokea negatiivisesti kopioinniksi. Helppo keino muuntaa pohjatekstiä on jättää pois pohjatekstin asteittaisuuden arviot, jotka eivät kuitenkaan merkittävästi vaikuta tekstin ideationaaliseen sisältöön.

Silloin kun aineistossani projisoivan osan toimijana on teksti, tyypillisiä ovat *x:n mukaan*- ja *x:n perusteella* -rakenteet. Bergin (2011: 323) tutkimusaineistolle sen sijaan on tyypillistä, että kun johtolauseessa subjektina on tekstiin viittaava sana, johtolauseen verbi merkitsee usein tekstuaalista toimintaa (esim. *teksti alkaa, jatkuu*), joka kommentoi pohjatekstin rakentumista. Tällaisia projisoivia prosesseja ei juuri ole omassa aineistossani. Ero heijastanee tehtävänantoa ja mahdollisesti myös opiskelijoiden tapaa lähestyä juuri historian oppiaineen aineistoa: esseissä ei kommentoida tekstin rakentumista samaan tapaan kuin Bergin (2011) tutkimuksessa, jossa aineistona olevien tekstitaitovastausten tehtävänanto suuntaa huomion pohjatekstin kielenaineisiin (mas. 319).⁷ Omassa aineistossani dokumentille äänen antavissa projektioissa keskitytään ennemminkin kertomaan dokumentin sisällöstä.

Dokumenteja projisoivissa prosesseissa saattaa pohjatekstin kielenainesten sijaan näkyä se, että tehtävänantoon liittyy useampia aineistoja, sillä prosessien voi joissain tapauksissa katsoa kommentoivan dokumenttien keskinäisiä suhteita seuraavan esimerkin tapaan:

7. Bergin (2011: 319) tarkastelemien äidinkielen ja kirjallisuuden ylioppilaskokeen tekstitaitovastausten tehtävänannoissa pyydetään mm. erittelemään pohjatekstin retorisia keinoja ja argumentaatiota.

- (4) Stalin *vetoaa turvallisuuteen tulevaisuudessa ja ihmettelee* miten joku voisi pitää Neuvostoliiton pyrkimyksiä laajentumishaluisena toimintana.

Historian tekstitaitoihin kuuluu dokumentin tulkinta, mikä taas ilmenee esimerkiksi lähteen sävyn, tarkoitusperän ja vastaanottajan huomioimisena (ks. Nokes 2013). Voi ajatella, että esimerkin 4 tapaan Pravda-lehden sisältöä projisoivat prosessit (*vedota, ihmetellä*) kielentävät kirjoittajan tulkinnan dokumentin sävystä ainakin neutraaleja verbaalisia prosesseja (esim. *kertoa*) selvemmin. Puheessaan Stalin sanoo: ”Kuinka kukaan, joka on järjissään, voisi kuvata näitä Neuvostoliiton rauhantahtoisia pyrkimyksiä laajentumishaluisena toimintana?”. Esimerkissä 4 puheen voimakasta retoriikkaa ja affektiivista sävyä kuvastaa prosessi *ihmetellä*. Projisoidut osat kuitenkin toistavat lähes sanasta sanaan dokumentin sisältöä.

Esimerkin 4 ensimmäinen prosessi, *vetoaa*, saattaa sävyn kuvaamiseen sijaan olla keino kommentoida dokumenttien välisiä suhteita: Churchill puhuu Rautaesirippupuheessaan Neuvostoliiton toimista, ja Stalinin puheen taas sanotaan dokumentin saatetekstissä ilmestyneen Churchillin puheen jälkeen. Myös Smithin sähkösanomassa kerrotaan Stalinin suhtautumisesta Churchillin puheeseen. Dokumenttien keskinäinen yhteys huomioidaankin monien esseiden päätelmissä, ja se saattaa näkyä myös dokumenttien sisältöä esittävässä projisoivissa prosesseissa: Stalinin sanomisia projisoitaessa esseissä käytetään usein dokumenttien suhteita kuvaavia prosesseja, kuten *Stalin vetoaa*, *Stalin perustelee* ja *Stalin puolustaa*, jotka kertovat Stalinin puheen tulkitsemisestä vastauksena Churchillin syytöksiin. Joissain esseissä myös Churchillin puhetta projisoidaan dokumenttien suhteita kuvastavan *syöttää*-prosessin avulla esimerkin 1 yhteydessä esiteltyjen neutraalien verbaalisten prosessien sijaan.

Edellä havaittiin, että projisoivan prosessin valinta voi kertoa siitä, miten kirjoittaja tulkitsee aineistotekstin sävyä tai dokumenttien keskinäisiä suhteita. Sanomisen tai ajattelun tapaa voimakkaammin kuvaileva prosessi ei kuitenkaan automaattisesti kerro tulkinnasta, vaan myös projisoiva osa voidaan lainata dokumentista. Näin on tehty seuraavassa esimerkissä:

- (5) Lopussa Stalin *vihjaa Churchillin puheen ja monen muun vastaavanlaisen tapahtuman viittaavan neuvostovastaiseen suuntaukseen Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa*.

Smithin sähkösanomassa sanotaan: ”Hän vihjasi tämän puheen ja monien vastaavien tapahtumien viittaavan selkeään neuvostovastaiseen suuntaukseen Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa.” Stalinin sanomisia projisoidaankin useammassa esseessä dokumentissa esiintyvän verbaalisen prosessin *vihjata* avulla. Kuten aikaisemmissa esimerkeissä, myös esimerkissä 5 dokumentin asteittaisuuden arvio (*selkeään*) jätetään toistamatta muuten lähes sanasta sanaan dokumenttia selostavassa projektiossa. Esimerkissä 5 viitataan pohjatekstin rakentumiseen projisoivan prosessin olosuhteissa (*lopussa*), mutta sitä lukuun ottamatta muu esitys on dokumentin suoraa toistoa. Kiinnostavaa on myös se, että esimerkissä projisoitu kohta ei edes sijaitse dokumentin lopussa vaan sen ensimmäisessä kappaleessa, mistä herää kysymys, onko opiskelija lukenut dokumenttia

loppuun asti. Tulkitsevamman ja puhtaasti selostavan esityksen eron paljastaa tässäkin esimerkissä esityksen vertaaminen pohjatekstiin.

Kiinnitän vielä huomiota projisoivan osan tekstille asettaman kehysten ulottuvuuteen. Routarinne (2005: 89) toteaa omasta aineistostaan aikaisempaan tutkimukseen viitaten, että kirjoitetussa ja puhutussa kielessä referaatti voi esiintyä ilman johto-ilmausta erityisesti silloin, kun edellä on jo referoitu, jolloin esityksen voi tulkita referoinniksi kotekstin perusteella. Omassa aineistossanikin näin vaikuttaisi joissain tapauksissa olevan, tosin aina konteksti ei kuitenkaan selvästi paljasta, että pohjatekstin selostaminen jatkuu pidemmälle. Seuraavassa esimerkissä projisoivan osan asettama kehys vaikuttaisi ulottuvan useampaan virkkeeseen:

- (6) Dokumentissa Churchill *kertoo*, kuinka **Itä- ja Keski-Euroopan pääkaupunkeja joutui Neuvostoliiton etupiiriin. Venäjä** kiusasi muita valtioita, kuten **Saksaa**. Puola oli Venäjän vallan alla ja **Puola houkuteltiin laittomiin toimiin Saksan suuntaan**.

Esimerkissä 6 viitataan dokumenttiin verbaalisen prosessin olosuhteissa (*dokumenttissa*) ja prosessi *Churchill kertoo* lainaa neutraalisti dokumenttia. Projisoitu osa selostaa esimerkin 1 kaltaisesti *kuinka*-lauseen avulla dokumentin sisältöä. Leksikko on poimittu valikoiden pohjatekstistä ja sanajärjestyksiä ja sijamuotoja on hieman muutettu. Kaksi seuraavaa virkettä niin ikään selostavat lähes suoraan dokumentin sisältöä, mutta ne eivät ole alisteisia millekään projisoivalle osalle. Niitä ei ole myöskään sopeutettu tempuksen tai muiden deiktisten viitteiden avulla edeltävään projektiioon eli Churchillin puhetilanteeseen (vrt. vapaa epäsuora esitys ISK 2004 § 1475). Dokumenttia tuntemattomalle lukijalle esimerkki voi näyttäytyä myös siten, että esityksessä yhdistetään kirjoittajalla oleva historiatieto dokumentin sisältöön (ks. alalukua 4.1). Historian tekstitaitojen näkökulmasta dokumentin esitetään tarjoavan neutraalia informaatiota historian tapahtumista, sillä siinä tyydytään toistamaan dokumentin sisältöä sellaisenaan.

Voi myös kysyä, onko esimerkin 6 projisoivan osan (*dokumenttissa Churchill kertoo*) tarkoitettu kehystävän pidempi tekstijakso. Esseissä on jonkin verran tapauksia, joissa esimerkiksi *x:n mielestä* ja *x:n mukaan* -konstruktiot vaikuttavat kehystävän virkerajoja laajempaa tekstiä. Ne muistuttavat Bergin (2011: 332–334) analysoimia monivirkkeisiä referaatteja: niissä viittaus pohjatekstiin vaikuttaisi kantavan virkerajojen yli ja osoittavan tietolähteen hieman samaan tapaan kuin lähdeviite tieteellisessä tekstissä. Esseen kokonaisuuden kannalta on ymmärrettävää, ettei tietolähteen ilmaisevaa kehystä aina toisteta, sillä se olisi tekstin kokonaisuuden ja sujuvuuden kannalta kömpelöä. Aina esseissä koheesio ei kuitenkaan säily, jolloin epäselväksi voi jäädä se, mistä tekstissä esitetty tieto on oikeastaan peräisin (ks. Berg 2011: 334; myös Kalliokoski 2005b).

Lukiassa aineistona olevaa dokumenttia saatetaan toistaa osoittamatta tietolähdettä myös siksi, että esseeseen saataisiin lisää sisältöä ja pituutta. Jos tietolähde jää epäselväksi, esityksiä voi joissain tilanteissa pitää jopa plagiointina (ks. plagioinnin ja referoinnin suhteesta Shore 2005: 48). Koulussa aineistopohjaisen kirjoittamisen ongelmana voidaan yleisemminkin pitää sitä, jos tulkintaa edellyttävissä tehtävissä ai-

neistona olevaa tekstiä toistetaan pitkiä katkelmia. Historian tekstitaitojen kannalta ongelmallista voi olla, jos läpi esseiden dokumenttien sisältöä selostetaan esimerkin 6 kaltaisesti ikään kuin dokumentit tarjoaisivat neutraalia informaatiota historian tapahtumista (ks. Rantala & Veijola 2018) – etenkin, jos esseessä ei missään muualla osoiteta kirjoittajan huomioivan dokumentin tuottajan intentioita tai lähteen luotettavuutta.

Pohjatekstin tarkalla selostamisella ja sanasta sanaan toistamisella voidaan esseekokonaisuudessa perustella muualla esseessä esitettäviä tulkintoja ja päätelmiä. Tässä luvussa analysoimilleni selostaville esityksille vaikuttaisi tyypilliseltä se, että niissä on neutraaleja verbaalisia prosesseja, joiden toimijoina on dokumentti tai dokumentissa esiintyvä henkilö. Vaikka projisoitu osa selostaisi lähes sanasta sanaan dokumenttia, siinä usein jätetään toistamatta pohjatekstin asteittaisuuden ilmaukset. Dokumenttien keskinäisiä suhteita kuvastavat projisoivat prosessit osoittavat kykyä jonkinlaiseen lähteiden taustoittamiseen (ks. Nokes 2013) eli ainakin sen havainnoimiseen, että dokumentit ovat ilmestyneet toistensa jälkeen.

3.2 Piirroksen sisällön esittäminen

Seuraavaksi kiinnitän huomiota tehtävänantoon kuuluvan ainoan multimodaalisen dokumentin – Trumania ja Stalinia esittävän pilapiirroksen – rekontekstualisointiin esseissä. Kuten edellä havaittiin, dokumentteja selostetaan usein toistamalla niitä lähes sanasta sanaan. Pilapiirroksen rekontekstualisointi kuitenkin vaatii kirjoittajalta kuvan sisällön kuvailemista omin sanoin, joskin myös pilapiirroksen kuuluvaa saatetekstiä (ks. verkkoliitettä) voidaan toistaa sellaisenaan tai sitä voidaan selostaa hieman muunnellen.

Seuraavassa esimerkissä esitellään piirroksen sisältöä:

- (7) Kuvassa *näytetään*, kuinka Stalin ottaa väkisin ”asiakkaita kyytiin”.

Esimerkin projisoiva prosessi eksplikoi aavistuksen verran dokumentin tuottajan päämäärää, kun dokumentissa *näytetään* jotain. Esimerkin projisoidussa osassa kerrotaan melko konkreettisella tasolla siitä, mitä piirroksen ilmis sisältö esittää: piirroksessa on Stalin, joka työntää asiakkaita taksinsa kyytiin. Tämä myös esitetään selostaville esityksille tyypillisesti *kuinka*-lauseissa (ks. esim. 1). Esimerkissä lainausmerkkien voi tulkita osoittavan, että ilmaus *asiakkaita kyytiin* on osittain suoraa toistoa pilapiirroksen saatetekstistä (vrt. Berg 2011: 337). Yhtä lailla ne voivat kuitenkin merkitä sitä, ettei kirjoittaja tarkoita lainausmerkeissä olevaa sisältöä kirjaimellisesti (ks. lainausmerkkien ironisesta käytöstä ISK 2004 § 1460), ja osoittaa kirjoittajan ymmärrystä siitä, että asiakkaiden hankkiminen on pilapiirroksessa vertauskuvallista.

Seuraava esimerkki on edeltävään verrattuna hankalammin luokiteltavissa sen suhteen, selostaako se kuvan sisältöä vai tulkitseeko se myös sitä:

- (8) Kyseinen pilakuva *antaa kuvan* Stalinista, että hän ottaisi väkisin valtaansa Itä-Euroopan maita, ja Truman katsoo vieressä rauhallisesti eikä tee asialle mitään.

Esimerkissä 8 kuvan saatetekstissä luetellut maat nimetään kokoavasti kylmän sodan osapuolia kuvastavan käsitteen (*Itä-Euroopan maita*) avulla, mikä osoittaa kirjoittajan kontekstualisoivan kuvaa ja tulkitsevan, mihin historian tilanteeseen kuva liittyy. Toisaalta Stalinin toimintaa tulkitsevaan projisoivaan osaan liittyy rinnakkainen sivulause, jossa kuvaillaan tarkasti kuvan ilmissisältöä: *Truman katsoo vieressä rauhallisesti eikä tee asialle mitään*. Esimerkeissä 7–8 esitysten luokittelun kannalta poleemisinta onkin se, että niiden projisoiduissa osissa kuvaillaan kuvan sisällön lisäksi tapaa, jolla Truman ja Stalin toimivat kuvassa. Tämä tehdään inhimillistä toimintaa arvottavien ilmausten avulla: Truman toimii sosiaalisen hyväksynnän kannalta positiivisesti (*rauhallisesti*) ja Stalin vastakkaisesti negatiivisesti (*väkisin*) (ks. Martin & White 2005: 52–53). Kuvasta voisi minimissään mainita esimerkiksi vain sen, että Truman nostaa hattuaan ja Stalin työntää asiakkaita kyytiinsä, joten kuvan sisällön esittäminen asennoitumisen ilmausten avulla kertoo jonkinlaisesta tulkinnasta. Myös esimerkin 8 kehys antaa kuva viittaa selvemmin tulkintaan kuin esimerkin 7 näyttää.

Voidaan todeta, että kuvan selostaminen vaatii vähimmilläänkin sen sisällön sanoittamista omin sanoin – mikä taas sisältää enemmän tulkintaa kuin kirjoitetun tekstin parafrasi. Esimerkeissä 7–8 voi siis nähdä jonkin verran tulkintaa, mikä johtunee siitä, että esittäessään piirroksen sisältöä kirjoittaja liikkuu kahden kanavan, kuvan ja kirjoitetun tekstin, välillä. Esimerkit myös osoittavat dokumentin selostamisen ja tulkinnan välisen rajan olevan liukuva. Huomionarvoista on se, että kaikista dokumenteista juuri pilapiirroksen viitataan ja sitä analysoidaan kaikista vähiten. Lukuun ottamatta saatetekstiä pilapiirroksen sisältöä ei voi kopioida suoraan eikä siitä voi muodostaa parafrasia tekstidokumenttien tapaan, kuten alaluvun 3.1 esimerkeissä tehdään. Tämän takia piirroksen rekontekstualisoiminen on oletettavasti myös kielellisesti haastavampaa.

4 Tulkintojen esittäminen

Tässä luvussa käsittelemissäni esimerkeissä on luvun 3 esimerkkeihin verrattuna vielä selvemmin tulkinnan piirteitä, sillä niissä projisoidut osat poikkeavat enemmän pohjatekstin esityksestä. Alaluvussa 4.2 esitykset on myös kehystetty tulkintaa ja johtopäätöksiä esittäviksi. Alaluvut jäsenyivät sen mukaan, millaisiin asioihin tulkinnat kohdistuvat.

4.1 Dokumentin yhdistäminen historiatietoon

Yksi dokumenttien rekontekstualisoinnin keino on osoittaa dokumentin ja historian tapahtumien yhteys. Jatkan edellisen luvun lopussa analysoimastani pilapiirrosdokumentista, josta esitettävissä tulkinnoissa on useimmiten kyse siitä, mitä historiallista tilannetta pilapiirroksen katsotaan esittävän. Edellisen luvun esimerkkeihin verrattuna esimerkeissä 9–10 siirrytään selvästi pois dokumentin ilmissisällöstä ja yhdistetään piirros kirjoittajalla olevaan muuhun historiatietoon:

- (9) Esimerkiksi dokumentti kaksi *kuvaa* englantilaisen E.H. Shepardin 1947 Punch-lehdessä julkaistulla pilapiirroksella *balkka[n]in* tilannetta, mistä suurvallat hakevat leiriinsä liittolaisia.

Esimerkissä 9 ääni on pilapiirroksella, joka on projisoivan osan toimijana (*dokumentti kaksi*). Projisoiva prosessi on sävyltään neutraali prosessi (*kuvaa*), ja projisoiva osa voisi siten indikoida selostavaa esitystä. Projisoidussa osassa ei kuitenkaan puhuta Stalinista ja Trumanista vaan näiden henkilötoimijoiden sijaan *suurvalloista*, jotka hakevat *liittolaisia*. Kokonaisuuden sanotaan kuvaavan *balkka[n]in tilannetta*. Näistä poliittisen historian käsitteistä ei ole mainintaa yhdessäkään dokumentissa. Dokumentin sisältö esitetään kuitenkin näiden käsitteiden avulla, ja näin tehdään tulkintaa siitä, mitä historian tapahtumaa pilapiirros esittää.

Seuraavassa esimerkissä osoitetaan kielellisesti vielä edeltävää esimerkkiä eksplisiittisemmin, että kyseessä on sen tulkitseminen, mitä historiallista tapahtumaa piirros kuvaa:

- (10) Myös EH Shepardin pilapiirroksessa Stalin *kuvataan* väkisin työntämässä *asiakkaita* taksiinsa, eli liittämässä maita Neuvostoliittoon.

Esimerkin 10 alku esittää epäsuoran esityksen avulla pilapiirrosdokumentin saate-tekstin sisältöä (*asiakkaita taksiinsa*) ja kuvailee alaluvun 3.2 esimerkkien tavoin inhimillisen arvottamisen avulla tapaa (*väkisin*), jolla Stalin toimii (ks. Martin & White 2005: 52–53). Loppu on kuitenkin *eli*-konjunktion välityksellä elaboroivassa suhteessa edeltävään infinitiivirakenteeseen (*työntämässä asiakkaita taksiinsa*) ja siten eksplisiittisesti selittää, mistä historian tapahtumasta dokumentti kertoo: Stalin liittää maita Neuvostoliittoon. Tämä on yksi aineistossani toistuva tapa tulkita dokumentteja.

Tekstianalyysin keinoin ei pääse käsiksi siihen, millaista tietoa esseen kirjoittajalla on entuudestaan historian tilanteista. Jotkin projektiot kuitenkin synnyttävät vaikutelman, että dokumentti nimenomaan tukee kirjoittajalla ennestään olevaa tietoa:

- (11) Kuten dokumentissa 3 olevasta Stalinin kanssa käydystä keskustelusta *käy ilmi*, suurvallat eivät tulleet toimeen keskenään.
- (12) Kuten Churchillin puheessaan *sanoo*, Neuvostoliiton avustuksella suurimmassa osassa Itä-Euroopan valtioita oli kommunistinen puolue noussut suurimmaksi puolueeksi.

Esimerkeissä 11–12 projisoivat osat alkavat *kuten*-konjunktiolla. Esimerkissä 11 projisoiva prosessi (*käydä ilmi*) viittaa tekstin vastaanottoon, ja esimerkissä 12 se on selostavalle esitykselle tyypillinen neutraali verbaalinen prosessi (*sanoa*). *Kuten*-konjunktio voi indikoida, että kyse on jostain ennalta tiedetystä tai aiemmin mainitusta (ks. ISK 2004 § 1482). Se, mitä dokumentissa Stalinin kanssa käydyssä keskustelussa *käy ilmi* tai mitä Churchill *sanoo*, vertautuu projisoidussa osassa esitettyyn

tulkintaan. Lisäksi esimerkissä 11 projisoidun osan ideationaalinen sisältö vahvistaa vaikutelmaa siitä, että kyseessä ei ole (pelkästään) dokumenteista tulkittu tieto vaan dokumentin ja kirjoittajalla entuudestaan olevan historiatiedon yhdistäminen toisiinsa: projisoitu asia eli kylmän sodan osapuolten viileät välit on todennäköisesti lukiolaiselle opetuksen myötä selvä asia. Tällaiseksi voi ajatella myös esimerkin 12 projisoidun osan sisällön; siinä asian ennalta tunnettuutta korostaa vielä projisoivan osan *-kin*-liitepartikkeli. Esimerkeissä historiallinen tilanne esitetään siis ikään kuin yleisesti tunnettuna asiana, jonka kirjoittaja havaitsee näkyvän myös dokumenteissa. Sitoutumisen näkökulmasta esimerkkien 11–12 projektioiden voikin ajatella kannattavan lähteen näkemystä, sillä dokumentin teksti tukee kirjoittajan näkemystä tapahtumien kulusta ja rajaa muita tulkintoja ulkopuolelle supistaen näin dialogista tilaa (ks. Martin & White 2005: 122).

Usein historiatiedon selostaminen esseissä ikään kuin laajentaa ja selittää sitä, mistä dokumentissa puhutaan. Edeltävissä esimerkeissä 10–12 tämä myös osoitetaan kielellisesti esimerkiksi selittämistä ja elaborointia merkitsevien *kuten-* ja *eli-*konjunktioiden avulla. Joskus dokumentin sisältöä selittävän historiatiedon yhteys dokumenttiin jää kuitenkin implisiittisemmäksi:

- (13) Dokumentissa 1. *kerrotaan* myös Saksan huonosta tilasta. Sotakorvaus pyynnöt ja käskyt idästä ovat hirvittävän suuret. Myöhemmin saksa osoittautui Kylmän sodan kiistakapulaksi.

Esimerkki 13 alkaa dokumenttia selostavalla projektiolla, jossa tietolähde kerrotaan projisoivan osan olosuhteissa (*dokumentissa 1*). Esimerkki muistuttaa esimerkkiä 6 (s. 358), jossa niin ikään dokumentin projektiota seurasi dokumentin sisältöä selostavia virkkeitä mutta jossa kehyksen ulottuvuus oli epäselvä. Esimerkissä 13 elaboroidaan projisoidun osan sisältöä, *Saksan huonoa tilaa*, sellaisen historiatiedon avulla (*sotakorvaus pyynnöt ja käskyt idästä*), josta ei ole suoraa mainintaa dokumenteissa. Viimeisessä virkkeessä siirrytään ajallisesti eri tilanteeseen (*myöhemmin*), mutta erityisesti toisesta virkkeestä dokumenttia tuntemattoman lukijan voi olla vaikea sanoa, onko asia peräisin dokumentista vai ei. Toisessa virkkeessä aikamuoto pysyy samana kuin ensimmäisessä projisoivassa virkkeessä, ja näin sitä voisi pitää myös niin sanottuna dramaattisena preesensinä (ks. ISK 2004 § 1529). Affektiivinen asteittaisuuden arvio (*hirvittävän*) korostaa vaikutelmaa siitä, että toinen virke jatkaa historiatilanteen luonnehtimista ja projisoivan prosessin mukaisesti siitä kertomista. Esimerkissä 13 on kyse dokumentin ja historiatiedon liittämistä toisiinsa ja siten eräänlaisesta dokumentin tulkitsevasta esittämisestä.

Historiatiedon kytkeminen dokumentteihin on yksi keino hyödyntää dokumentteja esseissä. Esimerkeissä huomionarvioista on sitoutumisen näkökulmasta se, että niissä ei ole juuri mukana (epä)varmuuden ilmauksia: niissä lähinnä todetaan lueteltujen historian tapahtumien näkyvän tai käyvän ilmi dokumenteista ja kuvatut asiat esitetään faktuaalisina ja kyseenalaistamattomina. Esimerkkeihin rakentuu siis lukija, jonka oletetaan olevan melko samanmielinen dokumenteissa esitettyjen asioiden kanssa (ks. Martin & White 2005: 95).

4.2 Dokumentin tulkinnasta kohti päätelmiä

Olen edellä käsitellyt dokumentteja projisoivia esityksiä, joista osa on selostavampia ja osa sisältää enemmän kirjoittajan tekemää tulkintaa dokumentista. Kuten todettua, pohjatekstin esittämisen keinot muodostavat jatkumon, jossa raja selostavan ja tulkitsevämmän esityksen välillä ei aina ole selvä. Tässä luvussa jatkan tulkintaa sisältävien esitysten analysointia ja liikun kohti sellaisia esityksiä, jotka ovat yhä kauempina dokumentin sisällöstä ja joiden voidaan katsoa esittävän jo jonkinlaisia dokumenttiin perustuvia päätelmiä. Tulkitsevuuteen vaikuttavat sekä projisoivan että projisoidun osan muotoilu.

Seuraavissa esimerkeissä 14–15 esitetään tulkintaa historian toimijoiden tuntemuksista ja suhtautumisesta. Ajattelun referoinnin voidaan lähtökohtaisesti katsoa sisältävän jonkinlaista tulkintaa referoitavan henkilön tuntemuksista, sillä ajatteluun ei pääse yhtä suoraan käsiksi kuin toisen sanomiin asioihin (ks. esim. Haakana 2005: 127). Alaluvussa 3.1 voitiin kuitenkin havaita, että historian toimijoiden tuntemusten esittäminen voi aineistossani olla peräisin lähes suoraan pohjatekstistä, jolloin niiden esittäminen on lähinnä dokumentin selostamista. Esimerkit 14–15 eroavat pohjatekstiä selostavista projektioista muotoilunsa puolesta. Ne on kehystetty projisoivilla prosesseilla (*ilmetä, käydä selväksi*), jotka kertovat tekstin vastaanotosta ja viittaavat siten tulkinnan esittämiseen. Niissä ei myöskään ole toimijana dokumentti tai dokumentin tuottaja vaan projisoitu asia (ks. ISK 2004 § 1478):

- (14) Dokumenteista 3 ja 4 *ilmenee* Stalinin tuohtuneisuus Churchillin puhetta kohtaan pian puheen jälkeen.
- (15) Churchillin puheessa *käy selväksi*, että Britit ja todennäköisesti myös muut länsimaat ovat kauhistuneet NL:än leviävää etupiiriä, ja että asialle tulisi tehdä jotain.

Esimerkeissä myös projisoidun osan muotoilu eroaa selostavista esimerkeistä. Esimerkissä 14 Stalinin reaktio esitetään kieliopillisen metaforan avulla (*Stalinin tuohtuneisuus*). Metaforalla ilmaistuna esitys on abstraktimpi (vrt. *Stalin on tuohtunut*) ja korostaa kirjoittajan dokumentista tekemää havaintoa. Kieliopillinen metafora onkin keskeinen erittelevän ja tieteellisen tekstin piirre (Halliday & Martin 1993: 100; Coffin 1997: 217). Esimerkissä 15 toimijana on mentaalisisessä prosessissa sellainen Churchillin edustama kylmän sodan taho (*Britit ja todennäköisesti myös muut länsimaat*), jota ei ole suoraan nimetty dokumentissa. Esimerkissä toimijuuden laajentaminen dokumentin henkilöstä valtioihin kertoo dokumentin asettamisesta laajempaan historialliseen kontekstiin (ks. myös Paldanius 2018: 65). Myös näissä esimerkeissä on sitoutumisen systeemin näkökulmasta – alaluvun 4.1 esimerkkien kaltaisesti – kyse kannattamisesta, jossa tekstiin rakentuva kirjoittaja on dokumentin tarjoaman tiedon kanssa samanmielinen (ks. Martin & White 2005: 126).

Esseissä esitetään dokumenttien perusteella myös päätelmiä tehtävänannon kysymyksestä eli kylmän sodan aloittajasta tai sen syistä. Tällaiset päätelmät kehystetään

tyypillisesti kirjoittajan ajatteluun tai dokumentin vastaanottoon viittaavilla projekti-
oilla, kuten *päätellä*, *huomata* ja *saada/antaa kuva*. Dokumenttien hyödyntämisen ja
rekontekstualisoinnin näkökulmasta seuraavissa projektioissa siirrytään kauas doku-
mentin varsinaisesta sisällöstä ja ainoastaan viitataan siihen, että dokumentti on ole-
massa (ks. Kuiri 1984: 23) ja että sen perusteella voi päätellä jotain. Projisoivien osien
muotoilussa myös kuuluu voimakkaammin kirjoittajan ääni.

Päätelmä voidaan esittää yhteen dokumenttiin perustuvaksi kuten seuraavassa esi-
merkissä:

- (16) Tästä lähteestä *saa kuvan* että liittoutuneet laittavat syyen Neuv[o]stoliiton ja
Stalinin niskoille.

Esimerkissä 16 projisoiva prosessi viittaa eksplisiittisesti tulkintaan ja päättelyyn (*saa
kuvan*) ja projisoitu osa on myös sisällöllisesti etäännytynyt dokumenttien sisällöstä. Pro-
jisoidussa osassa *liittoutuneet laittavat syy*n yhdistyy tehtävänannon kysymykseen kyl-
män sodan aloittajasta. Esimerkin voikin katsoa esittävän jonkinlaisen päätelmän,
koska tehtävänantoon kuuluvissa dokumenteissa ei puhuta suoraan kylmän sodan
syistä tai oteta kantaa siihen, mitkä tapahtumat johtivat sotaan. Esimerkissä on sitou-
tumisen näkökulmasta kyse etäännyttävästä lähdemaininnasta ja dialogisen tilan laa-
jentamisesta (Martin & White 2005: 113). Projisoiva osa perustuu yhteen dokumenttiin
(*tästä lähteestä*), ja tilaa siis jätetään sille, että muista dokumenteista tehtävät tulkinnat
voivat olla toisenlaisia. Tällaiset, yhteen dokumenttiin perustuvat kannanotot esiin-
tyvät usein yksittäisen dokumentin erittelyn yhteydessä (ks. Paldanius 2017: 227), ja
niiden voi katsoa eksplikoivan kirjoittajan ajattelua. Tällainen päättelyn eksplikointi
on ominaista esseen tekstilajille, jossa pelkkä dokumentin sisällön toistaminen ei riitä.

Seuraavassa esimerkissä esitettävä päätelmä kehystetään useampaan dokumenttiin
perustuvaksi (*dokumenteista*). Tämä on tyypillistä kannanotolle, jolla kirjoittaja pyrkii
antamaan lopullisen vastauksen tehtävänannon kysymykseen:

- (17) Dokumenteista *voi päätellä* että Neuvostoliitto oli syyllisenä kylmän sodan
alkamiseen.

Kiinnostavaa on se, että dokumenteista esitettävät päätelmät usein kehystetään esi-
merkin 17 kaltaisesti projisoivalla prosessilla, joka toistaa tehtävänannon kysymyksen
muotoilua (”mitä dokumenttien perusteella *voi päätellä* kylmän sodan aloittajasta”; ks.
myös Paldanius 2017: 230). Tehtävänannon muotoilun kierrättäminen vastauksen an-
tavissa projektioissa kuvastaa sitä, kuinka essee on nimenomaan opiskelun tekstilaji ja
palvelee osaamisen osoittamista.

Edeltävissä esimerkeissä tulkittiin dokumenteissa esiintyvien historian toimijoiden
tuntemuksia sekä esitettiin päätelmiä, jotka kytkeytyvät suoraan tehtävänannon kysy-
mykseen vastaamiseen. Seuraavien esimerkkien projisoivassa osassa viitataan doku-
menttiin ja projisoitu osa esittää tulkinnan dokumentin sävystä tai luotettavuudesta.
Niissä siis siirrytään yhä kauemmas dokumentin sisällöstä ja kohti kirjoittajan tulkin-
taa:

- (18) Kuten dokumenteista 1 ja 2 huomataan Briteillä on vahva kanta.
- (19) Stalinin kanssa käydystä keskustelusta tulee olo, että kaikki Churchillin sanat ovat valetta ja Neuvostoliittoa yrit[et]ään vaan mustamaalata koko maailman edessä.

Esimerkkien projisoivat osat kehystävät esityksen tulkinnaksi vastaanottoa (*huomataan*) ja dokumentin lukijan eli esseen kirjoittajan reaktiota (*tulee olo*) kuvastavilla prosesseilla. Dokumentteihin viitataan prosessien olosuhteissa (*dokumenteista 1 ja 2; Stalinin kanssa käydystä keskustelusta*). Projisoiduissa osissa ei siis puhuta siitä, mitä dokumentissa sanotaan tai millaisia tunteita niiden tuottajilla on vaan arvioidaan dokumenttien sisältöä relationaalisissa prosesseissa: Esimerkissä 18 Brittien kanta eli dokumentissa ilmaistava mielipide arvioidaan vahvaksi ja esimerkiksi 19 Churchillin sanat valheeksi. Kyse on asennoitumisen systeemissä asia-arvottamisesta, joka ainakin esimerkiksi 19 on negatiivista (ks. Martin & White 2005: 56). Lisäksi tässä esimerkissä esitetään tulkinta dokumentin tuottajan päämäärästä eli siitä, että Stalin yrittää saada Churchillin puheen näyttämään valheelta. Esimerkeissä päästään dokumentin toimijoiden ja historian tapahtumien tulkitsemisesta siis dokumenttitekstin arvioimiseen, ja esimerkit voinevat siten myös ilmentää historian tekstitaitojen kannalta keskeisiä lähteiden taustoittamisen taitoja (ks. Nokes 2013: 73).

Kuten alaluvussa 4.1, myös tämän alaluvun esimerkeissä on kyse jonkinlaisesta historian tapahtumien esittämisestä. Esitykset on projisoivien osien olosuhteissa kehystetty dokumentteihin perustuviksi tulkinnoiksi tai päätelmiksi sellaisten prosessien avulla, jotka viittaavat vastaanottoon ja päättelyyn. Luvun esimerkeissä onkin mukana enemmän kirjoittajan ajattelua kuin luvun 3 selostavissa esityksissä. Esimerkeissä tulkintoja ilmaistaan usein erilaisten arvottamisen ja tunteen ilmaisujen avulla (ks. Martin & White 2005: 42). Kirjoittaja siis esittää tulkintoja siitä, millaista asennoitumista dokumentissa esiintyvä historian toimija kohdistaa muihin valtioihin: Churchillin ilmaistaan *ylistävän* liittoutuneiden *hyvää asemaa* ja puhutaan *Stalinin tuohetuneisuudesta*. Historian tekstitaitojen näkökulmasta keskeisiltä vaikuttavat luvun lopussa esitetyt projektiot, joissa dokumenttien sävyä ja näkökulmaa ilmaistaan siten, että kirjoittaja arvottaa dokumentteja (*Briteillä on vahva kanta, Churchillin sanat ovat valetta*). Näiden arvioiden ja kirjoittajan ajattelun eksplikoimisen keinojen systemaattinen analysoiminen kuitenkin vaatisi oman tutkimuksensa. Esseissä esitetään dokumentteihin ja historian toimijoihin kohdistuvia arvioita myös muualla kuin sellaisissa projektioissa, jotka kehystetään eksplisiittisesti dokumenttiin perustuviksi. Myös esseissä esitettävät päätelmät voidaan kehystää siten, ettei projisoiva osa sisällä suoraa viittausta dokumenttiin.

Esitykset, jotka selvästi tulkitsevat dokumenttia, ovat selostaviin esityksiin verrattuna kauempana dokumentin sisällöstä, ja päätelmien ainoastaan mainitaan perustuvan dokumenttiin (ks. Kuiri 1984: 24 referoimisen abstraktiotasosta). Myös sitoutumisen näkökulmasta tulkintojen varmuusasteissa on nähtävissä eroja: Koska kyseessä ovat dokumenttien pohjalta esitetyt tulkinnat, ne ovat myös alttiimpia vastaväitteille. Näin ollen niihin sisältyy historiatiedon esittämiseen tai dokumenttien sisällön selos-

tamiseen verrattuna enemmän kirjoittajan näkemystä vahvistavia tai muille näkemyksille tilaa antavia kielellisiä piirteitä.

5 Yhteenvetoa: aineistojen projisoinnin keinot ja historian tekstitaidot

Tässä artikkelissa olen tarkastellut sitä, kuinka lukiolaisten historian esseissä esitetään aineistona olevia dokumentteja ja miten dokumenttia selostavat ja siitä tulkintoja esittävät esitykset eroavat toisistaan. Toisin sanoin olen analysoinut keinoja, joilla dokumenttien sisältöä rekontekstualisoidaan esseissä (ks. Linell 1998). Dokumentin esittäminen on keskeinen osa aineistopohjaisen esseen tekstilajia ja siihen kuuluvaa dialogisuutta. Suhtautumisen teorian näkökulmasta kaikki esitykset sisältävät kirjoittajan ääntä, mutta dokumentteja projisoivissa esityksissä on eroa sen suhteen, millä tavalla ja kuinka vahvasti kirjoittajan ääni on esityksissä läsnä. Dokumenttia selostavissa esityksissä projisoiva osa antaa äänen dokumentille ja projisoitu osa on lähempänä dokumentin sisältöä kuin tulkitsevissa esityksissä. Vaikka projisoitu osa esittäisi dokumentin parafrasoin avulla, se ei selostavissa esityksissä tuo tekstiin merkittävästi uutta tietoa. Selostavissa esityksissä projisoiva prosessi voi olla neutraali tai kommentoida ennemminkin dokumenttien välisiä historiallisia suhteita kuin dokumenttitekstin rakentumista (vrt. Berg 2011: 323). Tässä näkyy historian oppiaineen luonne, johon kuuluvat muun muassa tapahtumien välisten syy-seuraussuhteiden selittäminen (ks. Rantala & Ahonen 2015: 152) sekä se, että tehtäväntoon sisältyy yhden dokumentin sijaan useampia dokumentteja.

Pilapiirros on rekontekstualisoinnin näkökulmasta erityisen kiinnostava, sillä sen esittäminen esseessä vaatii kirjoittajalta piirroksen kuvaamista omin sanoin. Se taas voi olla kielellisesti haastavampaa kuin tekstidokumentin esittäminen, sillä kirjoitettua tekstiä on mahdollista toistaa sanasta sanaan. Tekstidokumentin sisällölle voi myös keksiä synonyymisiä ilmauksia, kun sekä pohjatekstin että esseen kanava on sama. Esseissä esitetään tulkintoja siitä, mihin historialliseen tilanteeseen tai tapahtumaan dokumentit liittyvät. Tämä on tyypillistä erityisesti pilapiirrosdokumentin yhteydessä. Historiatiedon ja dokumentin yhdistävissä esityksissä tyypilliseltä vaikuttavat lähteen viestiä kannattavat lainaamisen keinot (*endorsement*; ks. Martin & White 2005: 126), joiden myötä tekstiin rakentuva kirjoittajaääni vaikuttaa lukevan dokumentteja neutraalia informaatiota tarjoavana (ks. Rantala & Veijola 2018).

Tulkitsevammassa esityksissä dokumentin sisällön esittäminen omin sanoin on historian tekstitaitojen ja koekontekstin kannalta erityisen kiinnostavaa, sillä projektion osat, joita ei ole poimittu suoraan aineistona olevasta dokumentista, voivat ilmaista kirjoittajalla olevaa kontekstittietoa historiasta. Tulkinta voi näkyä myös siinä, että esityksessä puhutaan historian laajemmista toimijoista (esim. valtioista) eikä vain dokumentin henkilöistä (ks. myös Paldanius 2018). Kun tulkinnasta liikutaan kohti kirjoittajan dokumenttien perusteella esittämää päätelmää, projektiossa on yhä vähemmän dokumenttien sisältöä ja siinä saatetaan esimerkiksi viitata tehtävänannon kysymykseen kylmän sodan aloittajasta. Tällöin esitys sisältää enemmän kirjoittajan omaa ääntä.

Projektio on keskeinen kielellinen resurssi aineistopohjaisten ja ekspositoristen tekstien kirjoittamisessa (ks. Schleppegrell 2006: 137). Historian tekstitaitojen näkökulmasta projektoiden muotoilulla voi olla merkitystä sen kannalta, millaisen kuvan esitys rakentaa kirjoittajan historian osaamisesta. Esimerkiksi tiedonalan käsitteiden hallinta sekä dokumentissa esiintyvien maiden ja historiallisten tilanteiden nimeämisen tavat voivat osoittaa, että kirjoittaja ymmärtää dokumenttien kontekstin ja hallitsee tehtävänannon aiheen. Toisaalta vaikutelma aiheen hallinnasta voi hyvinkin rikkoutua jonkin yksittäisen sananvalinnan vaikutuksesta. Dokumentin suora toistaminen ei ole automaattisesti huono asia, sillä selostavat esitykset voivat perustella esseessä esitettäviä päätelmiä. Kuitenkaan pitkät, pohjatekstiä selostavat projektiot eivät osoita historian tiedonalan kannalta oleellista dokumentin tulkintakykyä. Pohjatekstin rekontekstualisoiminen tulkintoja esittäen voikin olla historian osaamisen osittamisen kannalta tärkeä taito, mutta se on oletettavasti myös pohjatekstin selostamista haastavampaa. Koska aineistojen parissa työskentely on historian oppiaineessa keskeistä, tekstitaitojen opiskelun näkökulmasta olisi hyödyksi kiinnittää huomioita erilaisiin aineistojen esittämistapoihin.

Analyysini osoittaa, ettei rajanveto selostavan ja tulkitsevan esityksen välillä ole aina selvä; esitys, joka pääasiassa selostaa dokumenttia, voi sisältää myös tulkintaa ilmaisevia kielellisiä piirteitä. Vaikka neutraalit verbaaliset prosessit (esim. *kertoa*) indikoivat selostusta ja taas esimerkiksi vastaanottoa (esim. *käy ilmi*) ja kirjoittajan ajattelua (esim. *voi päätellä*) esittävät projektiot indikoivat tulkintaa, selostus tai tulkinta eivät ole puhtaasti tietyistä kielellisistä muodoista riippuvaisia. Vastaanottoon tai päätelyyn viittaava projisoiva osa kehystää esityksen tulkinnaksi, vaikka projisoitu osa olisi-kin melko lähellä dokumentin sisältöä.

Selostavuuden ja tulkinnan esittämisen erottamiseksi esitystä tulee verrata aineistona olevaan dokumenttiin. Pohjatekstiin vertaaminen paljastaa myös, mitkä esitykset ylipäättään kytkeytyvät dokumenttiin sellaisissa tapauksissa, joissa projisoiva osa kehystää pidempää tekstijaksoa. Tekstin vastaanottajan eli aineistoni tapauksessa historian opettajan tieto kontekstista (tehtävänannosta ja aineistoteksteistä) ja ymmärrys käsiteltävästä aiheesta ovat keskeisiä myös sen arvioimisessa, millaiset esitykset kertovat historian osaamisesta. Interpersoonaisesta näkökulmasta tarkasteltuna useissa dokumenttiin kytkeytyvissä esityksissä esseisiin rakentuukin lukija, jolla on kirjoittajan kanssa yhteistä tietoa tehtävänannosta ja historian tapahtumista. Joskus viittaukset dokumentteihin jäävät kuitenkin epäselviksi, mitä voi pitää aloittelevan ja tietoa toistavan kirjoittajan tekstin piirteenä (ks. Bereiter & Scardamalia 1987; suomeksi Lonka 1991).

Esseet ovat moniäänisiä, mutta koska analyysiyksikköni ei ole tässä tutkimuksessa ollut kokonainen esse, en voi sanoa, miten sitoutumisen ilmaukset suhteutuvat esseeseen argumentaatioon eli tuovatko projisoidut väitteet esseekokonaisuuteen uusia tai aiempaan verrattuna vastakkaisia näkökulmia (ks. myös Coffin 2006: 149). Kokoavasti voi kuitenkin todeta, että jos esseessä on lähinnä neutraaleja tai sellaisia lähdemainintoja, joissa kirjoittaja kannattaa lähteen esittämää tietoa, esseeseen luultavasti rakentuu lähinnä tietoa toistava kirjoittajaani.

Rajasin analyysiyksikköni projektioihin, joissa tiedon lähteeksi osoitetaan dokumentti. Tarkasteluni ulkopuolelle jäivät siis sellaiset projektiot, joissa projisoiva osa an-

taa äänen eksplisiittisemmin kirjoittajalle. Historian tekstitaitojen kannalta oleelliset lähteiden taustoittamisen taidot, kuten lähteiden tuottajan huomioiminen ja kirjoittajan ajattelun eksplikoiminen, saatetaan toteuttaa esseissä myös muualla kuin eksplisiittisesti dokumentteihin nojaavien esitysten yhteydessä. Tällaisten ilmausten tarkastelu vaatisikin oman, kirjoittajan asennoitumisen ilmaisemiseen keskittyvän analyysin. Tekemäni menetelmällinen valinta mahdollisti huomion kiinnittämisen siihen, kuinka jatkumo dokumentin äänellä esitettävistä projektiosta kohti kirjoittajan ääntä ja ajattelua eksplisiittisesti esittäviin projektiioihin rakentuu. Erilaiset dokumenttien rekontekstualisoinnin keinot ilmentävät myös osaltaan kirjoittajan ääntä, ja näin ollen tämän jatkumon kuvaaminen on oleellista aineistopohjaisen kirjoittamisen tutkimuksen kannalta.

Jako dokumentteja selostaviin ja niitä tulkitseviin esityksiin yhdistyy erilaisiin lukuja kirjoitustaidosta tehtyihin kuvauksiin, kuten luokitukseen tietoa toistavasta ja tietoa tulkitsevasta lukijasta (ks. Bereiter & Scardamalia 1987). Aineistojen käyttöä edellyttävien tehtävänantojen ongelmaksi katsotaan monissa oppiaineissa se, jos kirjoittaja vain referoi pohjatekstiä eli toistaa sen sisältöä eikä esitä siitä pidemmälle meneviä tulkintoja. Havaintoni dokumenttien esittämisen tavoista voivat siis antaa välineitä sen tutkimiseen ja opettamiseen, kuinka aineistojen sisällön selostamisesta päästään tulkintoja ja päätelmiä esittävään kirjoittamisen tapaan.

Lähteet

- BAHTIN, M. M. 1986 [1952–1953]: The problem of speech genres. – Caryl Emerson & Michael Holquist (toim.), *Speech genres and other late essays* s. 60–102. Austin: University of Texas Press.
- BERG, MAARIT 2011: Referointi, erittelymuotti ja tekstitaidon koe. – *Virittäjä* 115 s. 317–348.
- BEREITER, CARL – SCARDAMALIA, MARLENE 1987: *The psychology of written composition*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- COFFIN, CAROLINE 1997: Constructing and giving value to the past. An investigation into secondary school history. – Frances Christie & James Martin (toim.), *Genre and institutions. Social processes in the workplace and schools* s. 197–229. London: Continuum.
- 2006: *Historical discourse. The language of time, cause and evaluation*. London: Continuum.
- HAAKANA, MARKKU 2005: Sanottua, ajateltua ja melkein sanottua. Puheen ja ajatusten referointi valituskertomuksissa. – Markku Haakana & Jyrki Kalliokoski (toim.), *Referointi ja moniäänisyys* s. 114–149. Tietolipas 206. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura.
- HALLIDAY, M. A. K. 1973: *Explorations in the functions of language*. London: Arnold.
- 1978: *Language as social semiotic. The social interpretation of language and meaning*. London: Arnold.
- 2014 [1985]: *An introduction to functional grammar*. Uudistettu yhdessä M. I. M. Matthiesenin kanssa. London: Arnold.
- HALLIDAY, M. A. K. – MARTIN, J. R. 1993: *Writing science. Literacy and discursive power*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- JUVONEN, RIITTA 2007: Suhtautumisen systematiikkaa. – *Virittäjä* 111 s. 431–435.
- 2011: Toisesta äänestä omaan ääneen. *Uskoa-, ajatella-, luulla- ja sanoa-rakenteet ylioppilasaineissa*. – Anneli Kauppinen, Hanna Lehti-Eklund, Henna Makkonen-Craig & Riitta Juvonen (toim.), *Lukiolaisten äidinkieli. Suomen- ja ruotsinkielisten lukioiden opiskelijoiden tekstimaisemat ja kirjoitustaitojen arviointi* s. 231–262. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2014a: Näkökulmia kirjoitelman dialogisuuteen. *Kuinka- ja miten-yhdyslauseet ylioppilasaineessa*. – *Virittäjä* 118 s. 72–106.
- 2014b: *Kirjoitelma ja tekijän ääni. Kehystämisen yhdyslauseet suomenkielisen ylioppilasaineen dialogisuuden hallinnassa*. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0264-5>.
- KALLIOKOSKI, JYRKI 2005a: Referointi ja moniäänisyys kielenkäytön ilmiönä. – Markku Haakana & Jyrki Kalliokoski (toim.), *Referointi ja moniäänisyys* s. 9–42. Tietolipas 206. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2005b: Moniäänisyys ja koherenssi suomea toisena kielenä kirjoitettavien teksteissä. – Markku Haakana & Jyrki Kalliokoski (toim.), *Referointi ja moniäänisyys* s. 224–257. Tietolipas 206. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KUIRI, KAIJA 1984: *Referointi Kainuun ja Pohjois-Karjalan murteissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEECH, GEOFFREY – SHORT, MICHAEL 1981: *Style in fiction. A linguistic introduction to English fictional prose*. New York: Longman.
- LINELL, PER 1998: Discourse across boundaries. On recontextualizations and the blending of voices in professional discourse – *Text* 18 s. 143–157. <https://doi.org/10.1515/text.1.1998.18.2.143>.
- LONKA, KIRSTI 1991: Kirjoittamisprosessi ja sen läpikäyminen. – Kirsti Lonka & Irma Lonka (toim.), *Aktivoiva opetus. Käsikirja aikuisten ja nuorten opettajalle* s. 46–59. Helsinki: Kirjayhtymä.
- LOPS 2015 = Lukion opetussuunnitelman perusteet 2015. Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/172124_lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2015.pdf (11.12.2018).
- LUUKKA, MINNA-RIITTA 2013: Opetussuunnitelmat uudistuvat. Tekstien lukijasta ja kirjoittajasta monilukutaituriksi. – *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 4 (5). <http://www.kieliverkosto.fi/article/opetussuunnitelmat-uudistuvat-tekstien-lukijasta-ja-kirjoittajasta-monilukutaituriksi/> (11.12.2018).
- MARTIN, J. R. – WHITE, P. R. R. 2005: *The language of evaluation. Appraisal in English*. New York: Palgrave MacMillan.
- MCGREGOR, WILLIAM 1994: The grammar of reported speech and thought in Gooniyandi. – *Australian Journal of Linguistics* 14 s. 63–92. <https://doi.org/10.1080/07268609408599502>.
- MIKKONEN, INKA 2010: ”Olen sitä mieltä, että...” *Lukiolaisten yleisönosastotekstien rakenne ja argumentointi*. Jyväskylä Studies in Humanities. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3826-0>.
- MOJE, ELIZABETH – STOCKDILL, DARIN – KIM, KATHERINE – KIM, HYUN-JU 2011: The role of text in disciplinary learning. – Michael Kamil, David Pearson, Elizabeth Moje & Peter Afflerbach (toim.), *Handbook of reading research Volume IV* s. 453–486. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203840412.ch20>.
- MÄNTYNYNEN, ANNE – SHORE, SUSANNA 2014: What is meant by hybridity? An investigation of hybridity and related terms in genre studies. – *Text and talk* 34 s. 737–758. <https://doi.org/10.1080/10439862.2014.944444>.

- org/10.1515/text-2014-0022.
- NOKES, JEFFERY 2013: *Building students' historical literacies. Learning to read and reason with historical texts and evidence*. New York: Routledge.
- PALDANIUS, HILKKA 2017: Historian esseevastauksen funktionaalinen rakenne. – Sirkku Latomaa, Emilia Luukka & Niina Lilja (toim.), *Kielitietoisuus eriarvoistuvassa yhteiskunnassa*. AFinLAN vuosikirja 2017 s. 219–238. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA. <https://journal.fi/afinlavk/article/view/60725>.
- 2018: Historiallisen toimijuuden rakentuminen lukiolaisten esseevastauksissa. – *Virittäjä* 122 s. 53–78. <https://doi.org/10.23982/vir.59310>.
- RANTALA, JUKKA – AHONEN, SIRKKA 2015: *Ajan merkit. Historian käyttö ja opetus*. Helsinki: Gaudeamus.
- RANTALA, JUKKA – BERG, MARKO VAN DEN 2013: Lukiolaisten historian tekstitaidot arvioitavina. – *Kasvatus* 44 s. 394–407.
- RANTALA, JUKKA – VEIJOLA, ANNA 2016: Historiallisen tiedonmuodostuksen periaatteet hukassa. Tapaustutkimus nuorten historian tekstitaidoista. – *Historiallinen Aikakauskirja* 114 s. 267–277.
- 2018: Assessing Finnish and Californian high school students' historical literacy through a document-based task. – *Nordidactica. Journal of humanities and social science education* 1/2018 s. 1–21.
- ROUTARINNE, SARA 2005: Keskustelupuheen johtolauseen kielioppia. – Markku Haakana & Jyrki Kalliokoski (toim.), *Referointi ja moniäänisyys* s. 83–113. Tietolipas 206. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SCHLEPPGREGG, MARY 2006: The linguistic features of advanced language use. The grammar of exposition. – Heidi Byrnes (toim.), *Advanced language learning. The contribution of Halliday and Vygotsky* s. 134–146. London: Continuum.
- SEIXAS, PETER – MORTON, TOM 2013: *The big six. Historical thinking concepts*. Toronto: Nelson Education.
- SHORE, SUSANNA 2005: Referoinnista projektioon ja metarepresentaatioon. – Markku Haakana & Jyrki Kalliokoski (toim.), *Referointi ja moniäänisyys* s. 44–82. Tietolipas 206. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- SULKUNEN, SARI – LUUKKA, MINNA-RIITTA 2014: Monilukutaito ja tiedonalakohtaiset tekstitaidot. – *Kielikukko* 4/2014 s. 2–7. http://www.parnet.fi/~finra/Kielikukko/Kielikukko_2014-4_nettiversio.pdf
- VEIJOLA, ANNA 2016a: Historiatietoisuus, historiallinen ajattelu ja historian tekstitaidot. Uuden opetussuunnitelman moninaiset lähtökohdat. – *Kasvatus ja aika* 10 (2) s. 6–18.
- 2016b: Nuoret ja historian tekstitaidot. Tiedon vastaanottamisesta käsittelyyn ja käyttämiseen. – *Nuorisotutkimus* 34 (3) s. 3–18.

SUMMARY

From reporting to interpretation: Representation of source texts in upper-secondary school history essays

In the framework of disciplinary literacies, the article examines how historical documents are recontextualised in upper-secondary school history essays and explores the differences between narrative and more interpretative presentations. The data studied consists of 52 essays, in which students were asked to use source texts to support their arguments. The theoretical and methodological framework of the article is based on systemic–functional language theory and appraisal theory. The concept of projection is utilized for defining the analytical unit. The analysis focuses on projections in which such documents are cited as the source for presentations.

The analysis shows that the ways of representing source documents can be seen on a sliding scale: at one end of the scale are projections that barely modify (if at all) the content and form of the source text, and at the other end are projections in which the original meaning of the source is modified. Also, small differences in wording can reveal a contextual knowledge of history. For instance, projections recontextualising a political cartoon are exceptional because a picture cannot be quoted as a paraphrase, and hence representing the content of the document requires the writer to use his/her own wording.

From the point of view of appraisal theory and engagement, many projections represent source documents as factual and as therefore endorsing the author's thoughts, which can be seen as problematic from the point of view of historical thinking. Paying attention to source-based writing in history teaching could enhance the student's learning of the various literacies of a given topic.

Selostuksesta tulkintoihin: Aineistojen esittäminen lukiolaisten historian esseissä

Artikkelissa selvitetään tiedonalakohtaisten tekstintaitojen viitekehyksessä, miten lukiolaisten historian esseissä rekontekstualisoidaan aineistona olevia historiallisia dokumentteja ja miten dokumentteja selostavat ja niitä tulkitsevat esitykset eroavat toisistaan. Aineistona on 52 lukion kurssikokeen yhteydessä kirjoitettua esseitä, joiden tehtävänanto edellyttää aineistojen hyödyntämistä vastauksen perustelussa. Tutkimuksen teoreettisena ja metodologisena viitekehysenä ovat systeemis-funktionaalinen kieliteoria ja siihen pohjautuva suhtautumisen teoria. Tutkimuksen analyysiyksikön rajauksessa hyödynnetään projektion käsitettä, ja analyysin kohteeksi on valittu sellaiset projektiot, joissa tiedon lähteeksi osoitetaan aineistona olevat dokumentit.

Tutkimuksen perusteella dokumenttien esittämisen tavat voidaan nähdä jatkumona, jonka toisessa päässä ovat tiukemmin dokumentin muotoa noudattavat ja toisessa päässä kauempana dokumentin sisällöstä olevat projektiot. Historian tekstintaitojen kannalta kiinnostavia ovat tulkintaa osoittavat esitykset, joissa projektion muotoilu voi kieliä kirjoittajan historian osaamisesta. Projektoiden muotoilussa näkyy myös se, että tehtävänantoon kuuluu useampia dokumentteja, joita tulkitaan suhteessa toisiinsa.

Kuvadokumenttia projisoidaan tekstidokumenteista poikkeavalla tavalla, sillä jo pelkkä dokumentin sisällön esittäminen vaatii kirjoittajalta kuvan selostamista omin sanoin. Monissa dokumenttia projisoivissa esityksissä on suhtautumisen ilmauksia, jotka esittävät dokumentit faktuaalisina ja tekstiin rakentuvan kirjoittajaaänen ajattelua tukevinä lähteinä, mikä voi olla ongelmallista historian tekstintaitojen kannalta.

Dokumenttien esittämisen tavoissa yksittäisillä sananvalinnoilla voi olla merkitystä sille, millaisen kuvan esitys rakentaa kirjoittajan historian osaamisesta. Niinpä historian opetuksessa olisikin tärkeää panostaa aineistojen esittämisen opetteluun, jotta tällä tiedonalalla tärkeät tekstintaidot kehittyisivät.

Kirjoittajan yhteystiedot (address):
etunimi.sukunimi@ju.fi

Kirjoittaja on suomen kielen väitöskirjatutkija Jyväskylän yliopistossa.